Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Viite: HE 169/2024 vp

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 § :n muuttamisesta

Päivittäistavarakauppa ry (PTY) ja Kaupan liitto esittävät lausuntonaan seuraavan:

Luonnonmarjojen poiminnan vastuullisuus aiheuttaa huolta päivittäistavarakaupan asiakkaissa ja yrityksissä. Kaupan yritykset kehittävät toimitusketjujensa vastuullisuutta monin tavoin. Suomesta poimitut luonnonmarjat eivät tällä hetkellä kaikilta osin vastaa asiakkaiden edellyttämää vastuullisuuden tasoa, mistä aiheutuu mainehaittaa myös kaupan yrityksille.

1. Työsuhteisuuteen siirtyminen marjanpoiminnassa

Kannatamme nopeaa siirtymistä esityksen mukaiseen kolmansista maista saapuvien marjanpoimijoiden työsuhteisuuteen perustuvaan malliin. Pidämme tärkeänä sitä, että marjojen keräystä säädellään uskottavasti ja havaitut ongelmat korjataan. Lainsäädäntö tulee saada ajan tasalle seuraavaa satokautta varten. Jotta alan toimijat saavat toimintansa uuden toimintamallin mukaiseksi ja eri tahot voivat valmistautua säädösten voimaantuloon, säädökset tulisi julkaista tämän vuoden aikana.

2. Työsuhteisuutta koskeva vaikutusarvio satokaudesta 2024

Toteamme, että viranomaisten tulisi arvioida huolellisesti niin ikään työsuhteisen, satokaudella 2024 sovelletun työntekijän oleskelulupaan perustuvan mallin toimivuutta, jotta mahdolliset uuden mallin epäkohdat torjuttaisiin ennakolta:

- Kuinka hyvin satokaudella 2024 sovellettu työsuhteinen malli ehkäisi ihmiskauppaa ja poimijoiden hyväksikäyttöä?
- Parantuivatko käteen jäävät ansiot, työolot, asuminen ja ruokahuolto?
- Mitkä olivat vaikutukset luonnonmarjojen saatavuuteen ja hintaan Suomessa?
- Miten poimijat itse arvioivat ratkaisun toimivuutta?

3. Marjalain kehittäminen

Pidämme perusteltuna esityksen keskittymistä kolmansista maista tulevien poimijoiden tilanteen parantamiseen. Kuten esityksen perusteluissa todetaankin, Suomessa muulla kuin kausityön mukaisella luvalla työskenteleviin poimijoihin ja viisumivapaasti Suomeen matkustaviin poimijoihin sovellettaisiin yhä marjalakia. Myös näiden poimijoiden tilanteeseen sisältyy epäselvyyttä ja mahdollisesti myös epäkohtia, joita ei tulisi jättää huomiotta.

4. Viranomaisvalvonta ja marjoja hankkivien yritysten vastuullisuustyö

Pidämme tärkeänä sitä, että luonnonmarjojen poiminnan viranomaisvalvonta on kattavaa ja riittävästi resursoitua. Marjoja ostavien yritysten laadunvalvonnalla on viranomaisvalvontaa täydentävä rooli. Niiden yrityskohtaisesti asettamat hankintakriteerit tyypillisesti sisältävät myös tuotteen vastuullisuuteen liittyviä vaatimuksia.

Marjoja ostavilla kaupan alan ja elintarviketeollisuuden yrityksillä tulisi olla mahdollisuus keskustella keskenään sekä viranomaisten, tutkimustahojen ja marja-alan yritysten kanssa siitä, mitä marjojen poimimisen vastuullisuus edellyttää marja-alan yrityksiltä ja niiden kanssa yhteistyössä toimivilta ulkomaisilta, poimijoiden rekrytoinnista vastaavilta yrityksiltä.

Tehokkain tapa edistää luonnonmarjojen poiminnan vastuullisuutta olisi sopia luonnonmarjatuotteiden valikoimaan otolle yhteisiä poiminnan vastuullisuuteen liittyvä vähimmäisehtoja. PTY:n Kilpailu- ja Kuluttajavirastolta (KKV) keväällä 2024 saaman neuvonnan mukaan tämänkaltaisiin yhteisiin vähimmäisvaatimuksiin voi liittyä todennäköisiä kilpailuvaikutuksia. KKV totesikin pitävänsä mahdollisena, että mikäli PTY ja sen jäsenyritykset päättäisivät ryhtyä edistämään vähimmäisehtojen käyttöönottoa toimialalla, KKV alkaisi selvittää asiaa tarkemmin.

Olemme esittäneet yhdessä Kaupan liiton kanssa KKV:lle keväällä 2024, että KKV laatisi selkeän ohjeen, joka avaisi kilpailulainsäädännön tulkintoja yritysten vastuullisuusyhteistyön osalta. KKV:n mukaan se ei toistaiseksi ota ohjetta valmisteltavakseen. Pidämme ohjeen tarvetta ilmeisenä myös marja-alan epäkohtiin puuttumiseksi.

5. Työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyö sidosryhmien kanssa

Marja-alan epäkohdat tuskin ratkeavat pelkästään lainsäädäntöä muutamalla, vaan asiassa tarvitaan yhteistyötä työ- ja elinkeinoministeriön, valvontaviranomaisten, yritysten ja tutkimuksen välillä. Kaupan järjestöjä ei kuultu keväällä työ- ja elinkeinoministeriön Pellervon taloustutkimukselta sääntelyvaihtoehdoista tilaaman selvityksen yhteydessä. Ministeriöiden valmisteluun asiassa kaipaisi lisää läpinäkyvyyttä ja osapuolten näkemysten aitoa huomioimista.

Marjojen poimiminen ja pakkaaminen on paikallisesti tärkeä elinkeino Pohjois- ja Itä-Suomessa, jossa vaihtoehtoisia työpaikkoja on vähän. Marjojen jalostus luo työpaikkoja elintarviketeollisuudessa koko maahan. Koko marjasadosta Suomessa voitaisiin kerätä ja hyödyntää huomattavasti nykyistä suurempi osuus, mutta se edellyttäisi aktiivisen yrittäjyyden lisäksi marjanpoimintaa koskevan lainsäädännön ennakoitavuutta ja toimivuutta.

6. Suomen viranomaisten yhteistyö Thaimaan viranomaisten kanssa

Myös satokaudella 2024 sovellettu malli marjanpoimijoiden kutsumiseksi kolmansista maista perustui työsuhteisuuteen. Siitä huolimatta Thaimaan viranomaiset estivät poimijoiden lähdön Suomeen vedoten poimijoiden hyväksikäytön riskiin. Olisikin tärkeää, että Suomen viranomaiset pitäisivät riittävästi yhteyttä Thaimaan

viranomaisiin, jotta Thaimaa sallisi kansalaistensa tulon Suomeen poimimaan luonnonmarjoja ensi kesänä. Yhteyttä tulisi ottaa riittävän aikaisin ja Thaimaan viranomaisten huolenaiheisiin tulisi vastata.

Kunnioittavasti

Päivittäistavarakauppa ry

Ilkka Nieminen
johtaja

Kaupan liitto

Antti Vaaja
johtava asiantuntija